

Житомирський національний агроекологічний університет

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ІНВЕСТОРІВ ТА КРЕДИТОРІВ

Виокремлено особливості інформаційних запитів інвесторів та кредиторів щодо змісту форм фінансової звітності з метою ефективного розподілу капіталу. Доведено, що саме користувачі повідомляючи свої інформаційні запити змушують облікових працівників швидко проводити зміни в системах обліку та звітності відповідно до розвитку світової та національних економік, політичної ситуації та соціальних вимог. Визначено необхідність внесення змін до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Охарактеризовано трансформаційні зміни, що відбуваються з міжнародними стандартами, наслідком яких стане покращення інформаційного забезпечення різних категорій користувачів.

***Ключові слова:** фінансова звітність, міжнародні стандарти, облік, капітал, інвестор, розподіл, користувачі.*

Постановка проблеми

В умовах глобалізації економіки, розширення зовнішньоекономічних зв'язків та необхідності залучення іноземних інвестицій перед вітчизняними підприємствами постало питання формування та надання таких форм фінансової звітності, які будуть містити релевантну, зрозумілу та правдиву інформацію, необхідну будь-якій категорії користувачів. Це є можливим за умови її складання на основі використання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Тому для вітчизняних суб'єктів господарювання ведення обліку та складання звітності за міжнародними стандартами стає все більш актуальним.

Аналіз останніх досліджень

Проблемам формування фінансової звітності за міжнародними стандартами присвятили праці як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, а саме: С. Ф. Голов [2], Т. Г. Камінська [4], М. Д. Корінько [7], М. В. Кужельний [5], Ю. А. Кузьмінський [6], Й. Я. Даньків [3], Д. С. Сушко [7], Ф. Фред [9], Дж. Хустон [10], П. Айсен [11], Р. Ліббіа [12], Д. Шорт [12] та ін. У своїх працях вчені проводять історичну ретроспективу розробки міжнародних стандартів обліку, дають характеристику концептуальним основам ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності на основі них. Значна увага приділяється можливостям імплементації МСБО в різних країнах світу та в Україні зокрема. Проте, не дивлячись на велику кількість розглянутих питань, необхідним є проведення подальших досліджень в частині удосконалення окремих норм МСБО.

Мета, об'єкт та методика дослідження

Метою дослідження є визначення сукупності інформаційних запитів інвесторів, що ставляться ними до фінансової звітності. Об'єктом дослідження виступає система фінансової звітності суб'єктів господарювання, що складена на основі МСБО та МСФЗ. В ході проведеного дослідження використовувались такі економічні методи: діалектичний метод пізнання (при узагальненні факторів впливу на формування основних принципів ведення обліку та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами обліку), індуктивний (на етапі збору, систематизації та обробки інформації) та дедуктивний (в процесі теоретичного осмислення проблеми).

Результати дослідження

Однією із передумов ефективного розвитку економіки України є підвищення її інвестиційної привабливості. Тому при формуванні звітних показників необхідно орієнтуватися на інвесторів та кредиторів, оскільки саме вони мають найбільшу потребу в інформаційному масиві, закладеному у фінансових звітах. Інвестори і кредитори потребують фінансової інформації для оцінки здатності

суб'єкта господарювання генерувати чисті грошові потоки та можливостей захисту (приросту) активів менеджментом компанії, з метою створення майбутніх чистих надходжень грошових коштів.

Інформаційні запити користувачів бухгалтерського обліку мають як спільні, так і протилежні, які суперечать одна одній, потреби. Необхідність задоволення потреби в інформації спонукає керівництво суб'єктів господарювання готувати єдиний загальний комплект фінансової звітності. Користувачі очікують, що форми фінансової звітності дають змогу повно та правдиво відображати факти господарського життя. Тому необхідним є розробка єдиних стандартів, які будуть загальноприйнятими і використовуватимуться в практичній діяльності, бо в іншому випадку кожна компанія буде розробляти власні стандарти ведення бухгалтерського обліку. Прикладом загальноприйнятих стандартів ведення бухгалтерського обліку є GAAP (General Accepted Accounting Principles). В Україні – це система бухгалтерських стандартів Україна — UA-GAAP. Термін «загальноприйняті» означає, що законотворчий орган розробив основоположні принципи ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності і вони застосовуються в обліковій практиці.

В Україні більшість підприємств веде бухгалтерський облік та готує фінансову звітність за UA-GAAP (національними стандартами бухгалтерського обліку). Проте, якщо підприємство планує вийти на міжнародний ринок, залучати іноземні інвестиції, необхідною є підготовка «зрозумілої» звітної інформації для такої категорії користувачів, а отже звіти необхідно складати за МСБО та МСФЗ. У зв'язку з цим виникають додаткові витрати з формування звітності для відповідних державних органів за національними стандартами та одночасно за міжнародними стандартами для користувачів, які є нерезидентами. Так як Україна вибрала курс на Євроінтеграцію, то відповідно зростає попит на використання саме міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Існує думка про те, що система звітності побудована за МСБО та МСФЗ є надійною та прозорою. Вже більш ніж в 115 країнах застосовуються МСФЗ і країни Євросоюзу відтепер вимагають від всіх зареєстрованих компаній у Європі, а їх більш ніж 7000, використовувати саме міжнародні стандарти обліку та звітності. Глобалізація економіки буде відбуватися в тому випадку, якщо використовується тільки єдиний набір стандартів бухгалтерського обліку.

Фінансові звіти є основним засобом, за допомогою якого компанія повідомляє свою фінансову інформацію для зовнішніх та внутрішніх користувачів. Ця інформація характеризує економічний розвиток компанії в грошовому вираженні. Метою фінансової звітності є надання інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Відповідно до МСБО 1 «Подання фінансової звітності» повний комплект фінансової звітності з міжнародних стандартів включає:

- звіт про фінансовий стан на кінець періоду;
- звіт про сукупний дохід за період;
- звіт про зміни у капіталі за період;
- звіт про рух грошових коштів за період;
- примітки, що включають стислий опис суттєвих облікових політик та інші пояснення;
- звіт про фінансовий стан на початок найбільш давнього порівняльного періоду, в якому підприємство застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективне коригування статей фінансової звітності, або коли воно перекласифіковує статті своєї фінансової звітності [1].

Додатковим джерелом інформації про діяльність суб'єкта господарювання окрім формальних фінансових звітів можуть бути: листи керівника компанії або ж додаткові графіки в корпоративному річному звіті, проспекти, звіти подані до державних органів, прес-релізи, прогнозні показники.

Як відомо, ресурси обмежені, тому внаслідок здійснення своєї діяльності суб'єкти господарювання намагаються їх зберегти та бути впевненими в тому, що вони ефективно використовуються. Ефективність використання ресурсів прямопропорційне процвітанню бізнесу. Цей факт збільшує навантаження на облікових працівників. Бухгалтера повинні оперативно та точно оцінювати ефективність діяльності підприємства, для того щоб менеджери могли залучати інвестиційний капітал. У бухгалтерському обліку, як і в інших сферах діяльності, ми часто стикаємося з етичними дилемами. Деякі з цих дилем прості і їх легко вирішити. Тим не менш, багато з них є такими, що вимагають важкого вибору серед допустимих альтернатив. Рішення є більш складним, якщо немає всеохоплюючої етичної системи, метою якої є надання різного роду рекомендацій. Користувачі інформації повинні оцінювати прибутковість суб'єкта господарювання та ступінь ризику, що пов'язаний із інвестиційними можливостями та більш ефективно спрямовувати ресурси.

Процес розподілу капіталу має вирішальне значення для забезпечення ефективності функціонування національної економіки, а саме: сприяє підвищенню продуктивності праці, стимулює інноваційні процеси, взаємовигідне кредитування суб'єктів господарювання, а також забезпечує належне функціонування фондового ринку. В той же час, ненадійна і непотрібна інформація призводить до неефективного розподілу капіталу, що негативно позначається на ринках цінних паперів. При цьому, фінансова звітність об'єкту інвестування має бути достовірною, адже інвестори повинні довіряти даним бухгалтерського обліку. Інакше вони будуть розміщати свої капітали в об'єктах, які гарантують мінімальні ризики. Рисунок 1 ілюструє процес розподілу капіталу.

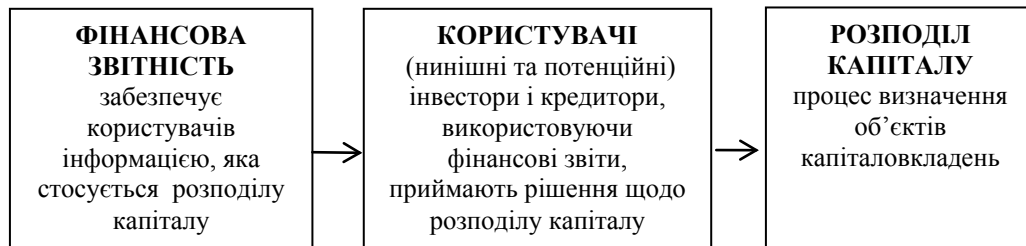

Рис. 1. Процес розподілу капіталу

Що стосується розподілу капіталу, як показує рисунок 1 метою фінансової звітності є надання інформації для дійсних та потенційних інвесторів, кредиторів, щодо прийняття рішень із розподілу наявних ресурсів. Ці рішення можуть бути пов'язані із купівлею-продажем активів підприємства, здійсненням фінансових інвестицій, а також отриманням та погашенням кредитних зобов'язань. Інформація, що є релевантною для постачальників капіталу (інвесторів), може бути корисною і для інших користувачів. Фінансова звітність має давати змогу розуміти широкому колу користувачів фінансове становище суб'єкта господарювання та наслідки прийнятих управлінських рішень. Іншими словами, фінансова звітність має загальне призначення, містить корисну інформацію та формується при мінімальних витратах. При формуванні показників фінансової звітності необхідно використовувати принцип автономності, тобто власність компанії не повинна ототожнюватися із власністю її акціонерів. На перспективу фінансова звітність повинна бути орієнтована тільки на потреби акціонерів.

Забезпечуючи інвесторів релевантною інформацією про майбутні грошові потоки, необхідно пам'ятати, що керівництво компанії відповідає перед інвесторами за зберігання та ефективне використання всіх видів ресурсів. Так, наприклад, менеджмент компанії буде нести відповідальність за захист своїх економічних інтересів в наслідок несприятливого впливу зміни цін на ресурси, соціальні зміни та технологічного забезпечення. У зв'язку з цим відповідальність суб'єкта господарювання впливає із його здатності генерувати чисті грошові потоки.

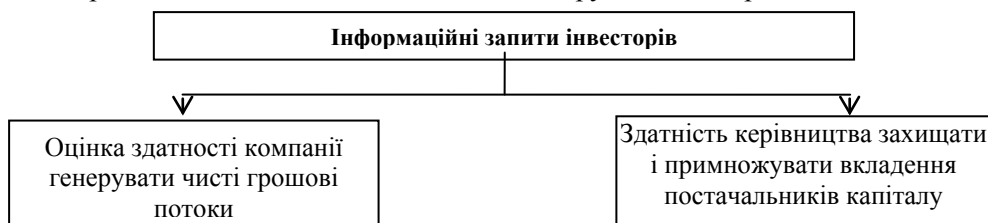

Рис. 2. Інформаційні запити інвесторів

Враховуючи інформаційні запити інвесторів, фінансова звітність повинна допомагати їм проводити оцінку обсягів, термінів та ризиків одержання вхідних грошових потоків у вигляді дивідендів або відсотків, а також доходів від продажу, викупу або погашення цінних паперів або кредитів. Для того щоб інвестори змогли зробити таку оцінку, економічні можливості повинні їм бути зрозумілими. Фінансові звіти та відповідні пояснення до них повинні бути основним джерелом одержання цієї інформації. При оцінці перспектив формування грошових потоків не потрібно виходити з того, що касовий метод є кращим методом нарахування.

Що стосується проблем інформаційного забезпечення інвесторів необхідними даними, то тут слід відмітити:

- фінансова звітність містить лише вартісні показники в ретроспективному розрізі, а отже інвестори не можуть без додаткових джерел інформації (наприклад, ціни на товар) та проведення необхідних розрахунків (наприклад, визначення індексу задоволення споживачів) прийняти рішення;

- фінансові звіти не дають прогнозу інформацію, яка необхідна для дійсних та потенційних інвесторів та кредиторів, адже відображає минулі події;

- інформація звітних форм зосереджена на відображенні матеріальних активів, даючи мінімальне уявлення про нематеріальні активи, які у великих компаніях можуть мати значні вартісні характеристики;

- як відомо, періодичність формування фінансової звітності визначена нормативно-правовими актами і складає – квартал і рік. Це негативно впливає на бажану своєчасність отримання кредиторами і інвесторами звітних форм.

Користувачі облікової інформації є рушійною силою, яка впливає на розвиток ГААР. Саме користувачі повідомляють про свої інформаційні запити і змушують облікових працівників швидко проводити зміни в системах обліку та звітності відповідно до розвитку світової та національних економік, політичної ситуації та соціальних вимог. Тому періодично необхідною є переоцінка основних положень, закладених в цих стандартах за для визначення ступеню необхідності внесення змін до міжнародних стандартів. Рушійною силою таких змін можуть бути наступні чинники:

1. Наразі широкого розповсюдження у світі набуло використання пайових цінних паперів за для здійснення фінансових інвестицій. При цьому інвестори висловлюють побоювання, що зміст фінансових звітів не відповідає їх інформаційним запитам. Багато індивідуальних інвесторів не мають спеціальних економічних знань, не можуть розібратися у всіх базових деталях і тому заінтересовані в тому, щоб фінансові звіти були компактні, прості та зрозумілі. З іншого боку, ринкові аналітики та інші фахівці також можуть мати більш глибокі інформаційні запити, ніж в даний час містять фінансові звіти. Тому необхідною є

формування такого рівня інформаційного наповнення фінансових звітів, який би у повній мірі задовольняв потреби різних категорій інвесторів.

2. Окрім того, компанії, що власне і складають фінансову звітність, висловлюють стурбованість у зв'язку зі складністю формування нинішніх форм фінансової звітності. Багато компаній стверджують, що досить важко забезпечити дотримання всіх складних вимог, що містяться в міжнародних стандартах щодо звітності.

3. Інформаційні запити інвесторів виходять за межі даних бухгалтерського обліку, що відображені у фінансових звітах та примітках до них. Фінансові ринки можуть ефективно працювати лише за наявності широкого спектру інформації, на основі якого приймаються обґрунтовані рішення. Проведені дослідження показали, що ринкова вартість суб'єктів господарювання та їх балансова вартість істотно відрізняються, тому необхідним є формування більш комплексних моделей бізнес-звітності, які будуть містити як фінансові, так і нефінансові показники ефективності.

4. Залишається актуальним питання забезпечення оперативності та своєчасності формування, подання користувачам звітності. У XXI-му столітті, коли повідомлення можуть бути відправлені по всьому світу миттєво, аналіз фінансової інформації, як це не парадоксально, як і раніше залежить від багатьох процесів, що виконуються вручну, а отже призводить до затримок, збільшення витрат і помилок.

Таким чином, необхідно вийти за межі традиційного мислення для поліпшення фінансової звітності. Наразі деякі серйозні зміни вже відбуваються, наприклад:

- Рада із стандартів фінансового обліку (Financial Accounting Standard Board — FASB) разом із Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standard Board, скорочено - IASB) працюють над проектом конвергенції в частині перегляду концептуальних основ формування фінансової звітності, що дасть змогу формувати менш складні за формою та змістом, а також більш зрозумілі форми звітності;

- органи стандартизації досліджують можливості покращення системи бізнес-звітності, в результаті чого буде розширений перелік ключових показників ефективності представлених у звітності;

- Комісія по цінним паперам і біржам (США) (The United States Securities and Exchange Commission - SEC) тепер вимагає подання фінансових звітів із використанням мови ділової звітності (XBRL). Це сприяє своєчасності одержання фінансової звітності та дозволяє користувачам трансформувати бухгалтерську звітність у відповідності до їх потреб.

Отже, будь-які зміни, що будуть стосуватися трансформації міжнародних стандартів у напрямку покращення інформаційного забезпечення користувачів, дасть змогу підвищити релевантність бізнес-звітів. Ці зміни будуть стосуватися, перш за

все, глобалізації в застосуванні міжнародних стандартів, пріоритетного використання справедливої оцінки при формуванні звітних показників, а також максимальне задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів. Ми вважаємо, що трансформація фінансової звітності відповідно до вимог її користувачів буде раціональною і сприятиме ефективному розподілу капіталу. Як показують дослідження, деякі компанії уже зараз добровільно розкривають інформацію, що необхідна для інвестора або ж кредитора. Часто така інформація носить не фінансовий характер. Наприклад, банківські установи розкривають інформацію про якість кредитних портфелів, розмір комісійних доходів, операційну ефективність, практику управління капіталом, стратегію управління тощо.

Останнім часом серед вчених-економістів та бухгалтерів–практиків точиться дискусія щодо доцільності використання справедливої оцінки при відображенні фінансових активів у бухгалтерському обліку. Так, в національній і міжнародній системах обліку існують спеціальні положення, які вимагають відображення фінансових інвестицій та інших фінансових інструментів за справедливою вартістю. Така оцінка окремих статей фінансової звітності дає змогу актуально та достовірно відображати активи та зобов'язання підприємства. Хоча, в світлі нещодавньої економічної кризи деякі країни, їхні центральні банки та банківські регулятори хочуть призупинити облік окремих об'єктів за справедливою вартістю, виходячи з побоювань, що використання справедливої вартості в бухгалтерському обліку буде відображати, наприклад, значні суми проблемних кредитів та інвестицій. Це може налякати інвесторів та ділових партнерів. З нашої точки зору, припинення використання в обліку справедливої оцінки призведе до проблем у роботі банківської системи.

В США після низки гучних скандалів, пов'язаних з управлінням справами корпорацій та бухгалтерською звітністю, був прийнятий закон Сарбейнса-Окслі, призначення якого є запобігання шахрайства при складанні фінансової звітності. Даний закон запроваджує радикальні зміни в області управління і вимог до розкриття інформації емітентом. Державні компанії мають довести ефективність функціонування системи внутрішнього контролю, яка виступає засобом стримування, запобігання виникнення помилок та шахрайства в процесі ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Створення і утримання системи внутрішнього контролю є витратним процесом, але вкрай необхідним.

Для підвищення оперативності подання фінансових даних наразі активно використовують можливості Інтернету. Зараз багато компаній публікують свої річні звіти в декількох форматах на веб-сайті. Найбільш інноваційні компанії пропонують розділи у своїх річних звітах у форматі, за допомогою якого користувачі можуть легко маніпулювати інформацією, наприклад, у форматі електронної таблиці. Компанії також форматують свої фінансові звіти із використанням відомої мови ділової звітності (XBRL), яка дозволяє одержувати доступ до фінансової інформації компаній швидко з мінімальними витратами.

Зміни в цих напрямках дозволять підвищити достовірність фінансової звітності та дадуть змогу надавати релевантну інформацію її користувачам.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Глобалізація економіки ставить нові вимоги до інформації, що міститься у фінансових звітах. При цьому найбільшою інновацією була ідея запровадження загальноприйнятих принципів ведення бухгалтерського обліку. Можна виділити три основних міркування, які необхідно враховувати законотворчим органам у сфері ведення бухгалтерського обліку, а саме:

- удосконалення фінансової звітності із врахуванням інформаційних запитів користувачів даних;
- спрощення ведення бухгалтерського обліку;
- міжнародна конвергенція в сфері бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності.

Такі питання, як позабалансове фінансування, оцінка за справедливою вартістю, розширення критеріїв визнання доходу, облік опціонів є прикладами уніфікації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності підприємствами різних країн світу, що є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Войнаренко М. П. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту [Текст] : навч. посібник / М. П. Войнаренко, Н. А. Пономарьова, О. В. Замазій. – Київ : Центр учбової літ-ри, 2010. – 488 с.
2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практичний посібник / С. Голов, В. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.
3. Даньків Й. Я. тандартизація обліку і аудиту : навч. посіб. / Й. Я. Даньків. – К. : Знання, 2004. – 310 с.
4. Камінська Т. Г. Наукові підходи до підвищення надійності звітності за МСФЗ / Т. Г. Камінська // [Електронний курс]: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4486>
5. Кужельний М. В. Контроль фінансової звітності та правильності її складання : навч. посіб. / М. В. Кужельний. – К. : Ельга-Ніка центр, 2001. – 240 с.
6. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія / Ю. А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с.
7. Організація і методика обліку та аудиту за міжнародними стандартами : навч. посіб. / В. П. Бондар, Т. М. Ковбич, М. Д. Корінько, Д. С. Сушко. – К. : Держ. академія статистики, обліку та аудиту, 2006. – 320 с.

8. Савченко Н. М. Організаційні аспекти впровадження стандартів управлінського контролю / Н. М. Савченко, Р. О. Савченко. // Сучасні міжнародні економічні відносини: проблеми та розвиток: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16–17 жовтня 2015 р.) \ ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР. – 2015. – С. 124–128.

9. Fred P. Fundamentals of Financial Accounting / Phillips Fred, Robert Libby, Patricia Libby. – McGraw-Hill Ryerson, Limited, 2012. – 768 p.

10. Brigham E. F. Fundamentals of Financial Management / Eugene F. Brigham, Joel F. Houston. – Cengage Learning, 2009. – 752 p.

11. Eisen P. J. Accounting / Peter J. Eisen. – Barron's Educational Series, 2007. – 438 p.

12. Libby R. Financial Accounting / Robert Libby, Patricia A. Libby, Daniel G. Short. – McGraw-Hill/Irwin, 2007. – 756 p.
